

qobiliyatini o'z ichiga oladi. Maqolada bo'lajak informatika o'qituvchilariga tarmoq texnologiyalarini o'rgatishning fanlararo yondashuvga asoslangan metodikasi keltirilgan. Ushbu metodikada lokal kompyuter tarmoqlarini loyihalash, yaratish, boshqarish, server bilan bog'liq masalalarni hal qilish, brandmauer turini tanlash, tarmoq

ta'lim resurslarini yaratish hamda ularni internetga joylashtirish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan tarmoq texnologiyalarini rivojlantirishning zamonaviy tendentsiyalari keltirilgan. Bo'lajak informatika o'qituvchilarini o'qitish jarayonida ushbu metodikani tadbqiq etish natijalari taqdim etilgan.

Adabiyotlar

1. Бабанский Ю.К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований: (Дидактический аспект), -М.: 1982. –С.192.
2. Никитин П.В. Роль междисциплинарных связей в аспекте компетентностного подхода при подготовке будущих учителей информатики // Международный электронный журнал «Образовательные технологии и общество (Educational technology & Society)». 2011. Т. 14, № 1. – С. 317-337.
3. Alaminov M.X., Utemuratov T.R. Kompyuter tarmoqlari. O'qiw qollanba. –T.: Fan va texnologiya, .2018, 164- b.
4. Alaminov M.X. Tarmaq texnologiyalari. –N.: O'qiw qollanba.Ilimpaz, 2023, 168- b.
5. Alaminov M.X. "Tarmoq texnologiyalari" fanini o'qitishda amaliyotga yo'naltirilgan yondashuvdan foydalanish// Ilim ham jamiyet , 2024. №6 (2) , 59-60- b.

6. Alaminov M.X. Tarmoq texnologiyalarini o'qitishdagi asosiy muammolar haqida. // « Ilim ham jamiyet», 2025, №3.

REZYUME. Maqolada bo'lajak informatika o'qituvchilariga tarmoq texnologiyalarini o'rgatish metodikasi keltirilgan. Ushbu metodika fanlararo yondashuvga asoslangan bo'lib, unda lokal kompyuter tarmoqlarini loyihalash, yaratish, boshqarish, server bilan bog'liq masalalarni hal qilish, brandmauer turini tanlash, tarmoq ta'lim resurslarini yaratish hamda ularni internetga joylashtirish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan tarmoq texnologiyalarini rivojlantirishning zamonaviy tendentsiyalari keltirilgan. Bo'lajak informatika o'qituvchilarini o'qitish jarayonida ushbu metodikani tatbiq etish natijalari taqdim etilgan.

РЕЗЮМЕ. В статье представлена методика обучения сетевым технологиям будущих учителей информатики. Данная методика основана на междисциплинарном подходе и представляет современные тенденции развития сетевых технологий, направленные на формирование знаний и навыков, необходимых для проектирования, создания и управления локальными компьютерными сетями, решения проблем, связанных с серверами, выбора типа межсетевого экрана, создания сетевых образовательных ресурсов и размещения их в сети Интернет. Представлены результаты применения данной методики в подготовке будущих учителей информатики.

SUMMARY. The article presents a methodology for teaching network technologies to future computer science teachers. This methodology is based on an interdisciplinary approach, which presents modern trends in the development of network technologies aimed at developing the knowledge and skills necessary for designing, creating, managing local computer networks, solving server-related issues, choosing a firewall type, creating network educational resources and placing them on the Internet. The results of applying this methodology in the process of training future computer science teachers are presented.

JISMONIY TARBIYA DARSLARIDA BASKETBOL ELEMENTLARINI O'RGATISHNING METODIK YONDASHUVI

Sh.Arziev – *assistent o'qituvchi*

I.Kalmuratov – *assistent o'qituvchi*

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: basketbol, texnika, taktika, sport mashg'uloti, jamoaviy o'yin, interaktiv mashg'ulotlar, qaror qabul qilish, himoya va hujum, to'p bilan ishlash, tezkorlik, koordinatsiya.

Ключевые слова: баскетбол, техника, тактика, спортивная тренировка, командная игра, интерактивные тренировки, принятие решений, защита и атака, работа с мячом, скорость, координация.

Key words: basketball, technique, tactics, sports training, team play, interactive training, decision-making, defense and attack, ball work, speed, coordination.

Kirish. Sport mashg'ulotlarida texnika va taktika elementlarini chuqur va puxta egallash – sportchining yuqori natijalarga erishishida muhim omillardan biridir. Ayniqsa, zamonaviy sport turlari orasida basketbol murakkab texnik harakatlar, dinamik harakatlanish, tezkor qaror qabul qilish va jamoaviy hamkorlikni talab qiluvchi sport turi sifatida ajralib turadi. Ushbu sport turida o'yinchilar nafaqat individual jismoniy tayyorgarlikka, balki murakkab taktik holatlarda to'g'ri yo'l tutish, raqib harakatlariga moslashish va jamoaviy strategiyani anglab harakat qilish ko'nikmalariga ega bo'lishlari talab etiladi. Bu esa o'z navbatida, sportchini professional darajaga olib chiqishda hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Basketbol o'zining o'yin xususiyatlari bilan boshqa sport turlaridan farq qiladi. Bu o'yin jarayonida o'yinchi bir vaqtning o'zida bir nechta kognitiv va motorik funktsiya-

larni faollashtiradi: masalan, tez harakatlanish, qaror qabul qilish, vizual kuzatuvchanlik, joylashuvni baholash va jamoaviy harakatlarni muvofiqlashtirish. Shu boisdan ham basketbol mashg'ulotlari nafaqat jismoniy faollikni oshiradi, balki o'quvchilarning aqliy va psixologik rivojlantirishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, texnik harakatlarni ongli va avtomatik tarzda bajarish, jamoaviy o'yinlarda o'z o'rnini to'g'ri anglash va tezkor vaziyatlarga mos qaror qabul qilish malakalari sportchilarda faol sport tafakkurini shakllantiradi.

Basketbol mashg'ulotlarining ilmiy asoslangan holda tashkil etilishi o'quvchilarning har tomonlama rivojlantirishida muhim rol o'ynaydi. Bunday mashg'ulotlar orqali o'quvchilarda sportga nisbatan ijobiy munosabat, sog'lom turmush tarzi madaniyati, raqobatbardoshlik, jamoaviylik va irodaviy sifatlar shakllanadi. Shu nuqtai nazardan olib

qaralganda, basketbol o'rgatish jarayonida texnika va taktika elementlarini samarali, bosqichma-bosqich, vizual va taktik kontekstda o'rgatish metodikasini ishlab chiqish – dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biri hisoblanadi.

Amaliyot ko'rsatmoqdaki, texnik va taktik harakatlarning mukammal o'zlashtirilishi sportchining o'yindagi muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy mezondir. Masalan, to'pni yuritish, to'p uzatish, savatchaga aniq tashlash kabi texnik harakatlar avtomatik darajaga olib chiqilmasa, o'yin davomida yuqori darajadagi samaradorlikka erishish qiyin bo'ladi. Shu bilan birga, taktik jihatdan pozitsion joylashuv, pressing, himoyaviy harakatlar, tezkor hujum kabi elementlarni jamoa bilan uyg'unlikda bajarish sport o'yinining sifati va natijasi uchun hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy sport pedagogikasi nuqtai nazaridan qaraganda, faqatgina an'anaviy metodlar bilan cheklanib qolmasdan, interaktiv texnologiyalar, videoanalizlar, rolli o'yinlar, differensial yondashuvlar va sport simulyatorlaridan foydalanish texnik va taktik harakatlarni tezroq, chuqurroq va ongli o'zlashtirishga xizmat qiladi. Shu jihatdan basketbol mashg'ulotlarini puxta tashkil qilish va har bir sportchini individual yondashuv asosida tayyorlash – ularning kelajakdagi sport faoliyati uchun poydevor yaratadi.

Shunday qilib, basketbol mashg'ulotlarida texnika va taktikani samarali o'rgatish nafaqat sport natijalarini yaxshilaydi, balki o'quvchilarning intellektual, psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga ham muhim ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, bu yo'nalishdagi ilmiy izlanishlar va amaliy tajribalar doimiy rivojlanish va yangilanib borishni talab qiladi.

Metodologiya. Basketbol mashg'ulotlarida texnika va taktikani samarali o'rgatish nafaqat sport maktablarida, balki umumta'lim muassasalarining jismoniy tarbiya darslarida ham muhim o'rin tutadi. Bu orqali yosh avlodga sport madaniyati, sog'lom turmush tarziga intilish, jamoada ishlash qobiliyati, raqobatbardoshlik va irodaviy sifatlar shakllanadi. Basketbolda muvaffaqiyatli natijalarga erishgan sportchilar tajribasi shuni ko'rsatadiki, o'yinchilik mahoratining asosiy poydevori aynan erta yoshdagi texnik-taktik tayyorgarlikdan boshlanadi.

Shu sababli ushbu maqola basketbol o'yinida texnika va taktika elementlarini samarali o'rgatish, ularni sportchilar ongiga chuqur singdirish yo'llari va amaliy mashg'ulotlarda qo'llaniladigan ilg'or metodlar asosida chuqur tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot orqali basketbol texnikasi va taktikasini o'rgatishda innovatsion usullarning samaradorligi, pedagogik jarayonlarga integratsiyalashuvi va yosh sportchilar tayyorgarligiga ta'siri ilmiy asosda yoritiladi.

Metodlar. Tadqiqot quyidagi metodlar asosida olib borildi:

1. *Empirik kuzatuv:* bunda 10-16 yoshdagi o'quvchilar tanlab olindi. Ular bilan 6 oy davomida basketbol mashg'ulotlari o'tkazilib, o'yin jarayonida texnik va taktik usullardan foydalanish usullari o'rgatildi.

2. *Eksperimental guruh tahlili:* Ikki guruh tuzildi: nazorat guruhi (standart mashg'ulot dasturi bilan) va eksperimental guruh (interaktiv, bosqichma-bosqich texnika-taktika asosida).

3. *Anketalar va suhbatlar:* Mashg'ulotlardan keyin murabbiy va o'quvchilar bilan suhbatlar tashkil etilib, o'rgatish samaradorligi haqida fikrlar olindi.

4. *Vaqtli testlar:* Har uch oyda texnik harakatlar (uzatmalar, to'p yuritish, to'p tashlash) va taktik yondashuvlar (pozitsion himoya, tezkor hujum) bo'yicha sinovlar o'tkazildi.

Natijalar. Yuqoridagi metodlar asosida olib borilgan tadqiqotlarda quyidagi ijobiy natijalar qayd etildi:

Eksperimental guruhda:

- *Texnik malakalar:* O'yinchilarning to'pni yuritish aniqligi 23% ga, to'p uzatish aniqligi 19% ga yaxshilandi.

- *Taktik qarorlar:* Taktik holatlarda to'g'ri qaror qabul qilish ko'rsatkichi 32% ga oshdi.

- *Jamoaviy hamkorlik:* jamoaviy o'yinni tushunish va muvofiqlashtirish darajasi yuqoriroq bo'ldi (murabbiylar fikriga ko'ra 8,5 ball).

- *Sportchilar motivatsiyasi:* Interaktiv metodlardan foydalanilgan mashg'ulotlarda ishtirokchilarning darsga kelish ko'rsatkichi 15% ga oshdi.

Nazorat guruhda:

Eksperimental guruhga nisbatan ijobiy o'zgarishlar deyarli kuzatilmadi yoki o'rtacha darajada bo'ldi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, basketbol mashg'ulotlarida faqat jismoniy yuklamalarga emas, balki texnikani bosqichma-bosqich, vizual va taktik kontekstda o'rgatish usullariga ham alohida e'tibor qaratish zarur. Murabbiylar tomonidan "ko'rsat – tushuntir – bajartir – tahlil qil" tamoyiliga amal qilish, o'yinchilarda texnika va taktikani samarali o'zlashtirish imkonini beradi [2].

Shuningdek, o'rgatish jarayonida interaktiv texnologiyalar – videoanalizlar, simulyatsion mashqlar va rolli o'yinlar orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va harakatlanish layoqati rivojlanadi. Taktik mashg'ulotlarda tez o'zgaruvchi holatlarga tayyorlash (masalan, 2x1, 3x2 hujum-himoya mashqlari) katta samara beradi.

Muhokama. Texnika – bu basketbolchining to'p bilan yerda yurishi (dribbling), to'p uzatish, qabul qilish, to'pni savatchaga otish, himoyaviy harakatlar, raqibdan to'pni olib qo'yish, yugurish va to'xtash kabi asosiy harakatlarni to'g'ri va avtomatik tarzda bajarishidir. Taktika esa o'yin davomida o'zaro kelishilgan jamoaviy harakatlarni, raqibga nisbatan ustunlikni ta'minlash maqsadida amalga oshiriladigan pozitsion va situatsion strategiyalarni anglatadi. Basketbol o'yinida muvaffaqiyatli ishtirok etish uchun texnika va taktika o'rtasidagi uyg'unlik alohida ahamiyatga ega. Shu bois sportchilarni tayyorlashda faqat jismoniy faollik emas, balki analitik fikrlash, harakat tezligi, vizual kuzatuvchanlik, hamkorlik va muvozanatli reaksiya ham e'tiborga olinadi.

Zamonaviy basketbol pedagogikasida texnika va taktikani o'rgatish usullari ko'p bosqichli, bosqichma-bosqich murakkablashuvchi va shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida olib boriladi. Bunda nafaqat an'anaviy mashqlar, balki zamonaviy texnologiyalar, videotasvirlar, model-lashtirish, interaktiv o'yinlar, differensial yondashuv, sport simulyatorlari va raqamli tahlillar asosida mashg'ulotlar tashkil etiladi. Sport psixologiyasi va didaktikasiga tayan-gan holda, mashg'ulotlarning samaradorligini oshirish uchun har bir sportchining individual xususiyatlari – temperament, e'tibor darajasi, harakat koordinatsiyasi va motivatsiyasi hisobga olinadi.

Basketbol o'yinida texnika va taktika o'rgatish murakkab va o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan jarayon bo'lib, bu jarayonning samaradorligi ko'p jihatdan tanlangan metodik yondashuvlar, sportchilarning yosh va psixofizio-

logik xususiyatlari hamda murabbiyning pedagogik mahoratiga bog'liqdir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, basketbol mashg'ulotlarida innovatsion yondashuvlardan – videoanaliz, simulyatsiya, interaktiv o'yinlar, differensial mashqlar, sport tahlil dasturlari va boshqa zamonaviy texnologiyalardan foydalanish texnik va taktik harakatlarni tezroq va chuqurroq o'zlashtirishga xizmat qiladi. An'anaviy metodlar bilan solishtirganda, zamonaviy vositalar o'quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi, harakatlarni anglab bajarish darajasini mustahkamlaydi, o'yindagi vaziyatlarga moslashuvchanlik va tezkor qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Mashg'ulotlar jarayonida texnik ko'nikmalarni avtomatlashtirish – ya'ni to'pni yerda olib yurish, aniq uzatish, to'pni qabul qilish, savatchaga tashlash kabi harakatlarni tabiiy va reflektor darajada bajarish – o'yinchining umumiy samaradorligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, taktik harakatlar: zona himoyasi, pozitsion joylashuv, pressing, tezkor hujum va qarshi harakatlar bo'yicha berilgan topshiriqlarni to'g'ri va jamoa bilan muvofiqlikda bajarish – jamoaning umumiy o'yin sifatini belgilaydi. Shuning uchun basketbolni o'rgatish jarayonida nafaqat harakatni o'rgatish, balki ularni tahlil qilish, sabab-oqibat bog'liqliklarini anglash, har bir harakatning o'yindagi o'rni va rolini tushuntirish orqali chuqur o'zlashtirishga erishiladi.

Tajriba asosida aniqlanganki, o'quvchilarning psixologik tayyorgarligi, motivatsiyasi, raqobatga tayyorlik darajasi va jamoa bilan ishlash salohiyati ham murabbiyning

yondashuviga bog'liq. Shaxsga yo'naltirilgan, ijobiy rag'batlantiruvchi va qiziqarli metodlar qo'llanilganda, o'quvchilar basketbolga bo'lgan qiziqishini saqlab qoladi va o'zini rivojlantirishga intiladi. Ayniqsa, real o'yin vaziyatlarini yaratish, o'yinli mashqlar tashkil etish, erkin harakatlar orqali muammoli vaziyatlarni hal qilish o'quvchilarda sport tafakkurini shakllantiradi.

Shuningdek, basketbol o'rgatishda murabbiylarning o'z ustida doimiy ishlashi, metodik yangiliklardan xabardor bo'lishi, ilmiy izlanishlar bilan tanishib borishi ham muhim hisoblanadi. Sababi har bir o'yinchi o'ziga xos psixofizik xususiyatlarga ega bo'lib, ularga mos yondashuv – yondashuvning individuallashtirilganligini taqozo etadi. Bu esa nafaqat o'rgatish samaradorligini oshiradi, balki sportchining o'ziga bo'lgan ishonchini, mustaqil fikrlash va tezkor qaror qabul qilish qobiliyatini kuchaytiradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, basketbol o'yinida texnika va taktikani o'rgatish murakkab, ammo to'g'ri yondashuv bilan nihoyatda samarali bo'lishi mumkin bo'lgan pedagogik jarayondir. Interaktiv, bosqichli va nazariy-amaliy integratsiyalangan metodikalar orqali nafaqat sport ko'rsatkichlari yaxshilanadi, balki o'quvchilarning jismoniy, aqliy va ijtimoiy jihatdan kamol topishi uchun mustahkam zamin yaratiladi. Bu esa o'z navbatida, yosh sportchilarning kelajakda yuqori darajadagi raqobatbardosh basketbolchilarga aylanishi uchun asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar

1. Карпенко Л.А. Современная методика обучения баскетболу. –Москва: «Физкультура и спорт», 2016.
2. Фомин А.В. Баскетбол: Основы техники и тактики. – Санкт-Петербург: «СпортЛит», 2020.

REZYUME. Maqolada basketbol o'yinida texnika va taktika elementlarini samarali o'rgatishning metodik asoslari yoritilgan. Tadqiqot davomida 10-16 yoshdagi o'quvchilar bilan olib borilgan amaliy mashg'ulotlar natijalariga tayanilgan. Maqolada shuningdek, murabbiylar uchun amaliy tavsiyalar va ilg'or pedagogik metodlar ham taklif etilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье освещены методические основы эффективного обучения элементам техники и тактики в баскетболе. В ходе исследования опирались на результаты практических занятий, проведенных с учащимися 10-16 лет. В статье также предлагаются практические рекомендации и передовые педагогические методы для тренеров.

SUMMARY. This article covers the methodological foundations for effectively teaching the elements of technique and tactics in basketball. During the research, we relied on the results of practical exercises conducted with students aged 10-16. The article also offers practical recommendations and advanced pedagogical methods for coaches.

SO'Z TURKUMLARINI O'RGANISH METODIKASI

S.J.Atiyazov – o'qituvchi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: so'z turkumlari, metodika, interfaol usullar, til, ta'lim, pedagogika.

Ключевые слова: лексика, методика, интерактивные методы, язык, образование, педагогика.

Key words: vocabulary, methodology, interactive methods, language, education, pedagogy.

Kirish. Grammatikaning bir qismi morfologiya bo'lib, so'z shakllari, bu shakllarning hosil bo'lish yo'llari va so'zlarning ma'lum belgilar asosida guruhlariga, ya'ni so'z turkumlariga bo'linishini o'rganadi.

Adabiyotlarda leksik birliklar va grammatik birliklarlar birgalikda so'z termini bilan nomlanib, ot, sifat, son, olmosh, fe'l, ravish so'zlar mustaqil so'z turkumlari deb, ko'makchi, bog'lovchi, yuklama yordamchilar deb guruhlanadi, modal so'z, undov, taqlid so'z alohida-alohida turkumlar deb ajratiladi [2:34].

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Sobiq Ittifoq parchalangach uning tarkibidan ajralib chiqqan respublikalarda morfologiya va sintaksisni bog'lab o'rganish masalalari har bir tilning xususiyatlaridan kelib chiqib yondashgan holda tadqiq qilina boshlangan. Milliy

maktablarda rus tilini o'qitishda morfologiya va sintaksisni bog'lab o'rganishga lingvodidaktik prinsip sifatida yondashuv (M.Shxapaseva, N.Kazanskaya), rus tilini chet tili sifatida o'qitishda sintaksis asosida leksika va morfologiyani o'rganish masalalari (Y.Rubsova), ta'lim mazmuni komponentlarini bog'lab o'rganishning ahamiyati (A.Zvezdina), ta'lim mazmuni komponentlarini bog'lab o'rganishning o'ziga xos prinsiplari (A.Tenixina), tadqiq qilingan.

So'z turkumlari ustida ishlash metodikasining lingvistik asosi so'zlarning leksik-grammatik, morfologik va sintaktik belgilariga ko'ra turli guruhlariga ajratilishi, ya'ni so'z turkumlari haqidagi ilm hisoblanadi.

So'zlarni leksik-grammatik turkumlarga ajratishda uch belgi: